

Людвиг Селимски (Полша, Катовице)

ЖИЗНЕНИЯТ ЮБИЛЕЙ НА НАШАТА КОЛЕЖКА
(доц. д-р Мария Ангелова-Атанасова на 65 години)

Нашата уважаема сътрудничка и обичана колежка доц. д-р Мария Ангелова-Атанасова – преподавателка по *Увод в общото езикознание* и директор на Центъра по българска ономастика "Проф. Николай Ковачев", която имам честта да познавам и помня от студентските ѝ години, е юбилярка (род. на 9.10.2010 г.). Както с много неща покрай нея, така и с отбелязването на юбилейната ѝ годишнина, позакъсняхме и не малко. Та и за това ѝ оставаме длъжници.

Родена е в с. Павел, Великотърновска област, където завършва основно училище. Образованието си продължава по-нататък в най-старата търговска гимназия, в Свищов – по заръка на овдовялата си майка, която се е надявала, че такова образование ще ѝ осигури достойно място в обществото. А по избора на сърцето си завършва (1968) българска филология, с втора специалност руска филология, във ВПИ "Братя Кирил и Методий" – по-късно ВТУ "Св. св. Кирил и Методий".

То за кого ли е било леко детството в следвоенна България преди и след 50-те години на ХХ век, но нейното, освен това, е било и краткотрайно – без ласката и обичта на татко ѝ, загинал при трудова злополука през 1952 г.

След примера за всеотдайност на майката вдовица, преборила всякакви трудности, за да възпита и двете си деца на добродетели и да им осигури образование, след примера за подобно отношение към труда на учителите в селото, особено на учителя по математика, още с постъпването си в новия, тогава правещ все още първите си стъпки университет, тя се вижда ощастлива, че се

учи при хора, макар и повечето все още без научни степени и звания, но отдадени на науката и умеещи да спечелят за нейната кауза възторжени последователи. В спомените ѝ за Николай Ковачев¹ се открояват с ерудиция, ораторски талант и др. качества – Иван Гълъбов, Богдан Богданов, Пеньо Русев, Георги Димов, Димитър Василев, Лальо Ангелов... Дошла в университета заплена от литературата, открива в себе си специален интерес към езикознанието и не се колебае да постъпи в кръжока по ономастика на Н. Ковачев². А това предопределя избора на проблематика за самостоятелно разработване и на по-близък контакт с езиковедите в университета, под чието ръководство разработва и защитава с отличие дипломната си работа "*Антропонимията в парусията на Батошевския манастир*" – първата в университета из областта на антропонимията. Следва попрището на учителя – най-напред в Нови пазар, в Преслав, а впоследствие – по-близо до родния край, в гимназията в гр. Полски Тръмбеш – пълни с вдъхновение и творчески труд близо 6 години, за които и тя, и учениците ѝ пазят прекрасни спомени³.

Във ВТУ постъпва на работа като специалист-филолог към Архива по ономастика на катедра "Езикознание" (1.IV.1974).

Отново с конкурс, от началото на 1975 г., става асистент по езикознание.

От 1980 г. е ст. асистент, от 1988 – главен асистент, а от 1997 – доцент по общо и сравнително езикознание. За кратък период (1984–1986) ѝ бяха възложени и занятия по сравнителна граматика на славянските езици. А това беше нововъведен учебен предмет, по който тя не беше преминавала обучение и не беше полагала изпит – нямаше го в програмата на ВПИ. И това ѝ беше сервирано в отговор на ... молба за творчески отпуск, който по право и по закон се полага на всеки, на когото предстои защита. А желаният – и полагаемият се – отпуск ѝ беше нужен, за да може да приведе в окончателен вид почти готовия си дисертационен труд. След този огромен преподавателски и творчески стрес последва и един период от време, когато не можеше да се говори за турци в България и за турски думи в българския език, камо ли за турски имена

по кърищата на страната ни. И така, до защита на дисертационния ѝ труд *"Топонимията на Горнооряховско"* се стига едва през 1994 г. А отпечатването му, две години по-късно⁴, се осъществява отчасти "с иждивение" на авторката – М. Ангелова-Атанасова ще има да преодолява трудности, научена на това от майка си. В края на книгата издига призива "Подкрепете българската ономастика!", с който информира обществеността за подготвяни за печат 15 монографии, очакващи още от 60-те и 70-те г. своя издател. И като вижда, че няма отзив на призив, прави усилия в друга посока – към проектно финансиране. А вече има опит – още преди 2001 г. с проф. Н. Ковачев създават електронна база данни на българските фамилни имена през XX в. Тази стратегия на ЦБО (Центъра по българска ономастика) от 90-те години на XX в. доц. д-р М. Ангелова-Атанасова продължава и след кончината (през 2001 г.) на именития си колега и учител⁵. По този начин се осъществяват два поредни нейни проекта от 2001 до 2008 г., финансирани от ВТУ, чрез които се полагат основите на електронната база данни на българската топонимия. Средствата, които ВТУ може да отпусне за подобни проекти, се оказват далеч по-малко от потребните за такава мащабна задача, но достатъчни за успешен старт. Работата може да продължи: издирват се ръкописи и се подготвят за печат, ежегодно в издателския план на ВТУ се включват по 3–4 заглавия – става реално всичко, което и с минимални средства, но с максимално всеотдаен труд и ентузиазъм може да се осъществи. Така виждат бял свят топонимичните монографии за Велико-търновско (2001), Пещерско (2007), Казанлъшко (2008), а после – и Дряновско (2009). Постигнатото дава основание на ФНИ на МОН да утвърди (2008) проекта ѝ *"Тезаурус на българската топонимия – неизчерпаем източник на информация за културно-историческо минало и народностна идентичност"*. Това открива нови хоризонти: доц. М. Атанасова сформира 11-членен екип, който, заразен от ентузиазма ѝ, се залавя за работа (вж. <http://www.uni-vt.bg/1/?page=2399&zid=145>). В този ред на мисли трябва да подчертаем, че през последните години М. Ангелова-Атанасова посвещава повече време за организиране на сложната и многолика

дейност на ЦБО, отколкото на личните си научни планове и задачи. А всички, които познават дейността на ЦБО, признават таланта ѝ да привлича и организира за работа в екип сътрудници за реализация на различни научни идеи и проекти – една несъмнена гаранция за успех.

* * *

Основните области, в които публикува доц. д-р М. Ангелова-Атанасова, са *топонимията* и *антропонимията*, разбирани в широк смисъл. Тя се подготвя за работа и в двете области още в кръжока по ономастика, ръководен по онова време от Н. Ковачев (и от мене, като помощник)⁶. Проучванията ѝ по-нататък вървят главно в паралел с редица научни проекти, които са били планирани и осъществявани под ръководството на Н. П. Ковачев.

I. Трайният интерес на доц. М. Ангелова-Атанасова към *топонимията* и специално изборът ѝ тъкмо на **Горнооряховско** като район за проучване, което да послужи като дисертационен труд, са тясно свързани с научноизследователския проект на Н. Ковачев “*Езикови и поселищни отношения в басейна на р. Янтра в светлината на топонимията*”⁷. В някои изследвания от този тематичен кръг авторката – по една стара традиция – анализира местните имена като свидетелство за историческото минало на народа.⁸ В друга серия статии предмет на специален интерес са селищните имена от този район⁹, а не на последно място идват и публикациите, в които от анализа на местните имена се правят изводи за развоя на езика, особено на неговия речник.¹⁰

Преподаването на общо езикознание, а впоследствие и на сравнителна граматика на славянските езици, както и творческото съзряване ѝ позволяват да извлече от изследвания материал теоретични обобщения относно проявите на системност и асистемност. За да достигне до всичко това, разбира се, от огромно значение се оказва и общуването с руското езикознание и специално побликият контакт с А. В. Суперанска и Н. В. Подолска по време на специализацията ѝ (2 месеца през 1983 г.), който тя особено много цени. Някои обобщения с теоретичен характер, особено относно мотивираността на местните имена¹¹, за антиномията ус-

тойчивост ~ променливост в топонимичната система или за номинацията в българската топонимия, заявени не само на национални, но и на международни форуми¹², залягат в основите на II глава – "Проблеми на устойчивостта на функциониращата топонимична система", изведена и като подзаглавие на дисертационния труд – нетрадиционна за топонимичните монографии в страната.¹³

А върху тясно свързаните с тази проблематика въпроси за "динамиката на топонимичната система", за наблюдаваното "съжителство на стари имена и техни деривати с нови имена и техни деривати" М. Ангелова-Атанасова се спира и в отделно изследване, този път върху материал от исторически паметници от XII–XVI век.¹⁴

Друга посока на издирвания бележи опитът за сравнение на лексикалната основа на топонимията в български с тази на териториално отдалечени от него славянски езици, като лужишките.¹⁵

Висока оценка заслужават публикациите, третиращи по-определено проблеми на **географската терминология** в българската топонимия, свидетелстващи между другото и за сериозен и траен интерес и към славянската географска терминология. Като разглежда подробно разпространението на географския термин *балта/валт(а)* (и произв.) 'блато'¹⁶, към което впоследствие прибавя и проблема за необходимото разграничаване на произв. *балталък* 'тресавище, блато, блатисто място' от омонимното производно *балталък*, със значение 'сечище' (от тур. *balta* 'брадва')¹⁷, М. Ангелова-Атанасова предприема и опит да очертае специфичните особености на картографирането на географската терминология в топонимията, което убедително представя като доста различно от картографирането на явления от различни равнища, което практикуват диалектолозите. Във всеки случай изводът ѝ, че прилагането на диалектната мрежа за целите и на топонимията, не е добра алтернатива за ономастите, може да бъде солидна основа за дискусия преди да се пристъпи към създаването на Българския топонимен атлас.

II. Към антропонимията като обект за изследване М. Ангелова-Атанасова се насочва след 1990 г., когато разработва научно-

изследователски проекти на ЦБО от тази област. Покрай статията, посветена на личните имена, които се създават "по конверсия на собствени имена на звезди и съзвездия", като *Деница*, *Зорница*, *Рапица* и мн. др.¹⁸, за отбелязване е по-специалното ѝ насочване към промените в областта на антропонимията, които ще заемат изследвачката по-трайно. Така тя ще установи, между другото, чувствително отстъпление от традиционните християнски имена¹⁹, както и възвръщане към двусловните славянски имена.²⁰ Освен характера на промените по същество,²¹ предмет на специален задълбочен анализ по методите на статистиката стават и причините за по-забележителните промени в личноименната система на българите, мотивите, от които се ръководи отделната личност, когато в избора на име за детето си влиза в явво противоречие с установената традиция.²² Своите наблюдения, оценки и изводи за радикалните обществено-исторически промени, в условията на които протичат установяваните промени в наименоването на българите, тя излага и на Конгреса по ономастика в Трир.²³

Основната част от изследванията ѝ върху *личните имена* са по темата на хабилитационния ѝ труд "ЛИЧНИТЕ ИМЕНА У БЪЛГАРИТЕ (1981–1990)"²⁴, или са по-тясно свързани с монографията ѝ за **имената на българите в Словакия**²⁵, която по стечение на обстоятелствата е отпечатана преди обсъдения и приет още през 1996 г. труд, с който тя се хабилитира за доцент през 1997 г. Тези два отделни труда доста си приличат не само тематично, но и по отношение на прилаганата в тях методология. И в двете изследвания М. Ангелова-Атанасова изхожда от конкретен емпиричен материал, който щателно проучва, за да стигне до теоретични обобщения. Тя създава електронна база данни на личните имена, като се базира на богатия и в това отношение опит на учителя си – Николай Ковачев, към чието дело се отнася с благоговение и с цялото си умение се старее да продължава и развива. Като редактор на *Честотно-etimологичния речник на личните имена* на Н. Ковачев (1995), тя познава много добре именната система до 1980 г., представена в споменатия Речник. Затова решава да продължи изследователската линия на своя учител, като я обо-

гати с нови методи²⁶, наблюдения и факти. Несъмнено едно от най-интересните неща е опитът да вникне в характера и причините за динамиката на системата и за устойчивостта на някои пластове лични имена. Твърде важни са наблюденията върху различията между антропонимичната подсистема и лексикалната система на езика, които обуславят нееднаквата по степен динамика и устойчивост на тези две равнища. Поучителни са обобщенията от направените психо- и социолингвистични проучвания върху имената чрез забележителната по мащаб анкета с около 6000 носители. Книгата е публикувана с 5 години закъснение, в много ограничен тираж и – за още по-голямо съжаление – не е бил изпратен екземпляр дори и в Народната библиотека в София (до 2010 г., когато авторката подарява 2 екз.). А представлява интересно не само за специалисти изследване, достойна презентация на престижния не само в национален мащаб Център по българска ономастика при ВТУ, ръководен тогава от Нея, научноизследователско звено, за което би завидял не един европейски университет.

Междувременно се появяват и други изследвания, третиращи личните имена от различни гледища.²⁷ По-голямата част от тях са върху имената на българите от последното десетилетие на ХХ в.²⁸ и за промените в именуването на границата между две епохи, когато са отпаднали ограниченията върху избора на имена за новородените и се развиват съвършено нови процеси.²⁹ За Учения обаче то все още не означава, че обществото остава безразлично към всичко това, че се отказва от наблюдаването³⁰ и от минималната възможност за контролиране или направляване на процесите, за коригиране на развойните посоки.³¹

След като създава електронна база данни за българските *фамилни имена* (в ЦБО – чрез научен проект, финансиран от МОН), М. Ангелова-Атанасова предприема множество проучвания върху теоретични и етимологични проблеми на фамилните имена и *пращорите, прозвищата и родовите имена*, една част от които вече са и публикувани.

В едни от тях се разглеждат лексикалните извори – апелативни и проприални – за прозвищата и за родовите и фамилните имена³²;

в други се хвърля общ поглед върху териториалното разпределение и честотата на разпространение на **суфиксите** (*ов-/ев-, -ски-, -ин- и -ич-*) в 4 макрорайона и в чужбина³³; трети са посветени на отделни проблеми на суфиксалния им изглас³⁴ или на специфичните особености на отделни райони³⁵; в четвърти се анализират някои словообразователни особености на фамилните имена от сложни основи³⁶ или пък фамилните имена се изучават от гледна точка на формалното им вариране³⁷. На колебанията около съставките на трикомпонентната идентификация на омъжената жена е посветена отделна, твърде интересна статия.³⁸ В няколко публикации се засягат проблемите за облика на подготвяния Речник на фамилните имена³⁹. Всички те взети като цяло са сериозен принос към създаването съвместно с пишещия тези редове *Речник на фамилните имена*, по който работата продължава близо едно десетилетие.

Не може да остане пренебрегната важната и от голямо практическо значение публикация, посветена на въпроса за морфологичното/словообразователното оформяне или неформяне на **бащините** имена, изключенията от което твърде лесно се узаконяват и се превръщат в заразителна мода, като създават и нови проблеми.⁴⁰

* * *

Множество публикации от различно време свидетелстват за сериозната ангажираност на нашата Юбилярка със състоянието и организацията на научните изследвания у нас, с перспективите и възможностите за сътрудничество между различните изследователски звена и с грижата за обединяването им около работни идеи и проекти⁴¹. Ако днес нашият проект "Тезаурус" обединява вече 15 изследвачи от различни институции и няколко дузини изявени или израстващи краеведи, то е в резултат и от съживяващия дух на колегиална помощ и равнопоставеност между работещите специалисти, независимо от ранга, ерудицията, опита и възрастта им, които доц. Ангелова-Атанасова наложи чрез разширените обсъждания на проблематиката на открити заседания, кръгли маси и дни на отворени врати на ЦБО. Това е може би и едно от най-

значимите ѝ постижения, без да омаловажаваме личните ѝ научни приноси. А към последните непременно бих желал да добавя, макар само накратко, и някои от изследванията ѝ в други области на езика⁴², сред които особен интерес представляват статиите, посветени на актуалните процеси в българския език⁴³. Любопитна е идеята на авторката да провери своя усет за новост в езика през един от най-динамичните периоди – 1990 г., като съчетава успешно изследователската си работа с обучаването на филолози в първи курс, на които е възлагала същото колективно изследване. Разликата в резултатите е изненада и за нея и е основание за важни заключения относно възпроизводимостта на езиковите знаци.⁴⁴

Към приносите ѝ трябва да отнесем и публикуваните от нея разнообразни по тематика изследвания⁴⁵, творчески портрети на видни ономасти и бележити личности⁴⁶, хроники⁴⁷, рецензии и отзиви⁴⁸, а не на последно място и работата ѝ като официален рецензент⁴⁹, както и особено престижното ѝ участие в съставянето на изданията в Братислава нов *Българско-словашкия речник*. Представата за дейността на нашата Юбилярка би била далеч непълна, ако не отбележим специално и огромната ѝ работа като съставител и редактор на по-голямата част от отпечатаните 11 тома на изданията от ЦБО периодичен сборник “Състояние и проблеми на българската ономастика”⁵⁰, както и на множество други сборници и монографии, на които е редактор или съредактор⁵¹. Всичко това, както и научните форуми, на които тя е организатор или/и съорганизатор, създаденият и поддържан от нея линк на ЦБО към сайта на ВТУ, множеството интервюта за различни медии значително съдействат за обединяване на изследвачите по ономастика и на внушителен брой краеведи у нас около работещото ядро във ВТУ и допринасят за популяризиране на резултатите от изследванията им. Дори и да се абстрахираме от преподавателската ѝ работа, на която тя, разбираемо, е отделяла твърде много време (освен основния курс лекции, които чете, е разработила и няколко избираеми спецкурса по ономастика и е преподавала български език и култура в Братиславския университет през периода 1994–1998), можем да обобщим, че макар и да

е осъществявана покрай нас и почти незабележимо за много от нашата Alma Mater, цялостната дейност на доц. д-р М. Ангелова-Атанасова за развитието на ономастичната наука във Велико-търновския университет заслужава **най-висока** оценка. Нашата колежка твърде много е допринесла и занапред ще допринесе за това, българската наука да може достойно да се равнява с науката на други страни и народи, да заеме полагаемото ѝ се място в световния научен процес. Като учен с международно признание, доц. д-р М. Ангелова-Атанасова е избрана за член на Комисията за славянска ономастика при Международния комитет на славистите, а е член и на Научния съвет (Advisory Board/Comité scientifique) на сп. “Studii și Cercetări de Onomastică și Lexicologie”, издание на Университета в Крайова (Румъния).

Всеки европейски университет би се гордял с такъв талантлив и всеотдаен преподавател, неуморен изследвач и организатор на научноизследователската дейност, редактор и издател, сърдечен колега и забележителен човек!

Ще преглътне поредното огорчение и – това за никого не е тайна – пак ще е отворена за научно сътрудничество и колегиална дружба!

И затова – от все сърце е пожеланието ни към нашата мила колежка и уважавана учителка – да ѝ се случват повече поводи за усмивки, да се радва на творчески постижения и обществено признание! Да я радват и успехите на многобройните ѝ възпитаници! Да бъде все така силна и да преодолява нови предизвикателства!

Но и с пожелание и към нас, колегите ѝ, приятелите ѝ и учениците ѝ – да имаме късмета да чуваме и покоряващото ѝ пее-не!

БЕЛЕЖКИ

¹ Спомен за учителя. // *Състояние и проблеми на българската ономастика*, т. 10, УИ „Св. св. Кирил и Методий”, В. Търново, 2010, с. 37–44.

² *Пак там*, т. 10, с. 37–38 и сл.

³ Рачо Илиев, *Всеотдайност*. Изд. Пик, 2009, с. 139–146; 158.

- ⁴ *ТОПОНИМИЯТА НА ГОРНООРЯХОВСКО. ПРОБЛЕМИ НА УСТОЙЧИВОСТТА НА ФУНКЦИОНИРАЩАТА ТОПОНИМИЧНА СИСТЕМА.* – Център по българска ономастика при ВТУ. „Бендида”, В. Търново, 1996, 471 с.
- ⁵ Доц. д-р М. Ангелова-Атанасова е зам.-директор на ЦБО от 01. 09. 1994 г., а директор – от 01. 01. 2001 г. Преди 1994 г. тя е участвала най-активно в създаването на архива, заедно с целия колегиум по езикознание във ФФ на ВТУ (с Н. Ковачев, Л. Селимски, Н. Иванова), което означава безброй часове за консултиране, рецензиране, проверка, приемане на домашни, курсови и дипломни работи по ономастика.
- ⁶ За този период Юбиларката си спомня с понято вълнение: Спомен за учителя (бел. 1).
- ⁷ Срв. от този тематичен кръг: Хидронимията на Горнооряховско. // *Юбилеен сборник „20 години Великотърновски университет”, кн. I. Езикознание*, В. Търново, 1983, с. 17–29; *Топонимията на Горнооряховско. Проблеми на устойчивостта на функциониращата топонимична система*. АКД. В. Търново, 1993, 41 с.; Спорното и безспорното в топонимията на Лясковец. // *Лясковец в миналото*. В. Търново, 1994, с. 35–56 и 4 приложения.
- ⁸ Топонимията на Лясковец като исторически извор. // *Велико Търново и Великотърновският край през вековете*. В. Търново, 1983, с. 137–147. Топонимията на с. Павел като извор за историята му. (Селищни, водни, местностни имена). // *Село Павел, Великотърновско. Изследвания. Документи. Спомени*. Изд. „Астарта”, Велико Търново, 2007, с. 44–64.
- ⁹ Вж. напр.: Селищни имена от турски произход в бивша Горнооряховска околия. // *Аспирантски сборник, кн. IV, св. 2 – Езикознание*, В. Търново, 1977, с. 61–71; Имената на изчезнали селища в Горнооряховско. // *1300 години Българска държава*. В. Търново, 1982, с. 85–98; Български имена на селища в Горнооряховско. // *Славистични проучвания в чест на IX международен славистичен конгрес, С.*, 1983, с. 7–18; *Малуша или Дюдря преди Павел? // Приятели за науката. Сб. в чест на проф. д-р Т. Балкански, посветен на неговата 65-годишнина*. В. Търново, 2009, с. 47–51.
- ¹⁰ Имена от изчезнали лексеми в топонимията на Горнооряховско. // *Български език*, 1988/5, с. 420–422; Две старинни имена от Горнооряховско: *Зъчка* и *Ъжевия*. // *Български език*, 1989/1, с. 69–70; Старинни елементи в топонимията на Горнооряховско. // *Трудове на ВТУ*,

Филологически факултет, т. 24, кн. 2. Езикознание. В. Търново, 1992, с. 137–171.

- ¹¹ Мотивираност на местните имена. // Сборник доклади от II Международен конгрес по българистика, т. 5. Диалектология и ономастика. С., 1988, с. 252–258.
- ¹² Причини за промени в топонимическата система. // 15. *Internationaler Kongreß für Namenforschung „Der Eigenname in Sprache und Gesellschaft“*. *Vorträge und Mitteilungen in der Sektion 1. Theorie, Methodik und Geschichte der Onomastik*, II, Leipzig, 1985, с. 1–5; Съдбата на българската топонимия през XV–XVIII в., отразена в турски извори за българската история и в промените, настъпили в топонимията на Горнооряховско. // *Турските завоевания и съдбата на балканските народи, отразени в исторически и литературни паметници от XIV–XVIII в.* В. Търново, 1992, с. 458–466; Problems of Nomination in Bulgarian Toponymy. // *International Congress of Onomastic Sciences*. Helsinki, 1991, 11 (резюме).
- ¹³ Срв. също и: Проблемът за устойчивостта на местните имена. // *Славистични проучвания (в чест на X Международен славистичен конгрес)*. ВТУ, В. Търново, 1988, с. 5–8.
- ¹⁴ Срв.: Някои наблюдения над географската терминология и топонимията в произведенията на писателите от Търновската книжовна школа. // *Търновска книжовна школа, т. 5. Паметници, поетика, историография*. В. Търново, 1994, с. 369–376.
- ¹⁵ Лексикалната основа на българската и лужишката топонимия. // *Сборник в чест на проф. Ангел Давидов*, В. Търново, 2004, с. 313–325.
- ¹⁶ Вж. напр.: Проблеми на картографирането на българската географска терминология, съхранена в микротопонимията. // *Zborník materiálov, 13. slovenská onomastická konferencia Modra-Piesok 2.–4. októbra 1997*, Bratislava, 1998, ú. 37–48.
- ¹⁷ Срв.: Географският термин *балта* в топонимията на България. // *Етнолингвистични проблеми на балканските народи*, С., 2000, с. 74–80.
- ¹⁸ Лични имена от имена на звезди и съзвездия в съвременната българска антропонимия. // *Ономастично и етнолингвистично пространство на езика (в чест на проф. Н. П. Ковачев)*. Т. I, Велико Търново, 1996, 43–54.
- ¹⁹ Съдбата на календарните имена през периода 1981–1990. // *Състояние и проблеми на българската ономастика*, т. 5, В. Търново, 2002, с. 155–204.

- ²⁰ Сложните лични имена в българската личноименна система през периода 1981–1990. // *Onomastica*, г. XLII, Kraków, 1997, с. 149–170.
- ²¹ Срв: Характер на промените в българския именник през периода 1981–1990 г. // *Slavica Slovaca*, г. 32/1, Bratislava, 1997, с. 33–42.
- ²² Опит за изследване на психо- и социолингвистичните причини за промените в личноименната ни система. // *Състояние и проблеми на българската ономастика*, т. 2. В. Търново, 1994, с. 147–152.
- ²³ Psycholinguistische und soziolinguistische Ursachen für die Veränderungen im System der Personennamen. // *Akten des 18. Internationalen Kongresses für Namenforschung; Trier, 12.–17. April 1993. Band III: Namensozologie*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1999, с. 220–226.
- ²⁴ ЛИЧНИТЕ ИМЕНА У БЪЛГАРИТЕ (1981–1990). *Състояние и проблеми на съвременните български лични имена*. Изд. ВТУ, В. Търново, 2001, 271 с. [Срв. рец.: U. Bijak, in: *Onomastica*, 2002, 245–248].
- ²⁵ ИМЕНАТА НА БЪЛГАРИТЕ В СЛОВАКИЯ / *Mená a priezviská Bulharov na Slovensku*. – Kultúrny zväz Bulharov a ich priateľov na Slovensku, Bratislava 1998, 120 с. [Срв. рец.: U. Bijak, in: *Onomastica*, 2002, 245–248].
- ²⁶ Срв. напр.: Свободен асоциативен експеримент върху материал от българския именник. // *Slavica Slovaca*, г. 33/1, Bratislava, 1998, с. 34–40.
- ²⁷ Антропонимията на с. Павел като извор за историята му (Лични, фамилни, родови имена, прякори и прозвища). // *Село Павел, Велико-търновско* (вж. бел. 45), с. 142–173; Словообразователната специфика на личните имена от Чепинско (1515–1516 г.). // *Общуване с Изтока. Юбилеен сборник, посветен на 60-годишнината на Стоянка Кендєрова*. С., 2007, с. 184–190.
- ²⁸ Съвременни тенденции в именуването на българите. // *Българистични проучвания. Актуални проблеми на българистиката и славистиката*. ВТУ, В. Търново, 2002, т. 8, с. 78–85; Между традицията и модата. (Именуването на българите в края на ХХ век). // *Граматика и семантика. Научни изследвания в чест на проф. дфн Станьо Георгиев по случай неговата 80-годишнина*, В. Търново, 2010, с. 305–314.
- ²⁹ Посоки на развой в именуването на българите в началото на ХХІ век. // *Състояние и проблеми на българската ономастика, т. 7. В памет на проф. Н. П. Ковачев*. Изд. на ВТУ, В. Търново, 2005, с. 34–45; Личните имена у българите в началото на ХХІ век (екстралингвис-

тичен аспект). // *Състояние и проблеми на българската ономастика*, т. 8, УИ „Св. св. Кирил и Методий”, В. Търново, 2006, с. 47–60.

³⁰ Данните от една анкета. // *Пак там*, т. 7, с. 101–104.

³¹ *Пак там*, т. 7, с. 122–124.

³² Фамилните имена – съкровищница на изчезнали и редки лични имена. // *Българистични проучвания. Актуални проблеми на българистиката и славистиката*, т. 9, В. Търново, 2003, с. 55–69; Прозвища от лични имена в именната практика на българите. // *Българска филологическа медиевистика. Сборник научни изследвания в чест на проф. д-р Иван Харалампиев*, УИ „Св. св. Кирил и Методий”, В. Търново, 2006, с. 409–418.

³³ Общ поглед върху словообразователната специфика на българските фамилни имена. // *Състояние и проблеми на българската ономастика*, т. 4, *Бащини, родови, фамилни имена, прякори и прозвища у българите*. В. Търново, 1999, с. 69–88 (съавт. С. Симова).

³⁴ Към типологията на фамилните имена на -ол-ов. // *Научни приноси в памет на професор Константин Попов*. Изд. на Дружеството на ономастите в България. В. Търново, 2007, с. 389–394; Български фамилни имена на -олски/-улски/-елски. // *Λογος σοφιαστικη (Логос ономастики)*, 2(2), Донецк (Украйна), ТОВ „Юго-Восток, Лтд”, 2008, с. 12–17.

³⁵ Към словообразователната специфика на фамилните имена във Велико Търново през 1946 г. // *Oratio vitae simulacrum (Словото е отражение на живота)*. Сборник научни изследвания в чест на 65-годишнината на проф. д-р Христина Станева, В. Търново, 2009, с. 212–220.

³⁶ Два старинни типа български фамилни имена от сложни основи. // *Филология в пространстве культуры. (К 75-летию со дня рождения доктора филологических наук, профессора Евгения Степановича Отина)*, Донецк (Украйна), Юго-Восток, 2007, с. 13–23; Български фамилни имена от сложни основи, тип *Боримечка*. // *Името в паметта на езика. Сборник в памет на професор Борис Симеонов*. Съст. П. Асенова. Изд. „Фигура”, С., 2008, с. 126–134; Типология на българските и словашките фамилни имена със сложна основа. // *Състояние и проблеми на българската ономастика*, т. 10 (посветен на 90-годишнината от рождението на проф. Николай Ковачев), УИ „Св. св. Кирил и Методий”, В. Търново, 2010, с. 169–201 (съавт. Мария Кошкова).

³⁷ Вариантност на фамилните имена у българите. // *Научни изследвания в чест и в памет на акад. Иван Дуриданов*. УИ „Св. св. Кирил и Методий”, В. Търново, 2006, с. 33–40.

- ³⁸ Фамилното име на българката. // *12. Slovenská onomastická konferencia a 6. seminár „Onomastika a škola”, Prešov 25.–26. októbra 1995.* Prešov, 1996, с. 157–162.
- ³⁹ Компютърният архив-картотека на фамилните имена у българите като проект и реализация. // *Българистични проучвания*, В. Търново, изд. ПИК, 1997, с. 381–390 (съавт. С. Семова); К словарю болгарских фамилий. // *Балканско езикознание*, XLIII, 2–3, БАН, 2003–2004, с. 232–245; Проблеми по създаването на Речник на фамилните имена у българите. // *Езиковедски проучвания в памет на проф. Йордан Заимов*, БАН, С., 2005, с. 31–41.
- ⁴⁰ Бащините имена у българите днес (върху материал от кандидатстудентските списъци). // *Йорданка Маринова. Изследвания по случай нейния седемдесетгодишен юбилей.* УИ „Св. св. Кирил и Методий”, В. Търново, 2006, с. 21–29.
- ⁴¹ Срв.: Някои съображения относно работата върху Българския топонимичен атлас и Историческия речник на българската ойконимия. // *Състояние и проблеми на българската ономастика (сборник доклади от Първа кръгла маса по проблемите на българската ономастика, 15–16 юни 1989 г.)*. В. Търново, 1990, с. 48–52; Предпоставки за създаване на български топонимичен речник и атлас. // *Състояние и проблеми на българската ономастика*, т. 2. В. Търново, 1994, с. 175–180; Актуални проблеми на българската ономастика. // *Българистични изследвания (Сборник доклади от Първа Международна научна сесия на, Международен семинар по български език и култура, В. Търново, 21–22 авг. 1995)*, В. Търново, 1996, с. 21–27; *Bulharský jazyk a literatúra* (2). // *Štúdium slovanských filológií na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave*. Bratislava, 1996, с. 62–64; Състояние и перспективи на българската ономастика. // *Acta onomastica*, XXXVII, Praha, 1996, с. 26–35; Центърът по българска ономастика “Проф. Николай Ковачев” при ВТУ – състояние, задачи и перспективи. // *Състояние и проблеми на българската ономастика*, т. 8, В. Търново, 2006, с. 7–13; Актуалните проблеми на българската ономастика в началото на XXI век. // *Състояние и проблеми на българската ономастика*, т. 9, „Ивис”, В. Търново, 2009, с. 7–12; Електронен архив картотека на българската топонимия. // *Пак там*, т. 9, с. 511–519; Електронните бази данни на Центъра по българска ономастика като основа за научно сътрудничество. // *Състояние и проблеми на българската ономастика*, т. 11, УИ „Св. св. Кирил и Методий”, В. Търново, 2010, с. 343–351.

- ⁴² Срв. напр.: Българският фразеологизъм *иде /пристига/ росен-пресен*. // *Slavica Slovaca*, г. 30/1, Bratislava, 1995, с. 42–46; Из българската диалектна лексика и фразеология. // *Състояние и проблеми на българската ономастика*, т. 6, ВТУ, В Търново с. 68–73; За произхода на диалектния глагол *унегрям се*. // *Научни изследвания в чест на проф. д-р Боян Байчев*. УИ „Св. св. Кирил и Методий”, В. Търново, 2005 г., с. 49–50; Езикът на Цани-Гинчевите повести и унификационните процеси в българския книжовен език към края на XIX век. // *Стилистика и лингвистика. Сборник изследвания, посветени на професор доктор Димитър Чизмаров*. Изд. ВТУ, В. Търново, 2009, с. 49–56.
- ⁴³ Новите думи в български език от словообразователно гледище. // *Бълг. език*, 1992/5, с. 440–447.
- ⁴⁴ Българският език в началото на XXI век – иновации и езикова политика. // *Езикът и литературата в модерното общество. Jazyk a literatúra v modernej spoločnosti*. Съст. Т. Ичевска, „Фабер”, 2005, с. 151–161.
- ⁴⁵ Между другото е основен съавтор – с много разработки – и съредактор на забележителна книга за родното ѝ село: *Село Павел, Великотърновско. Изследвания. Документи. Спомени*. Изд. „Астарта”, В. Търново, 2007 [Рец.: Г. Дюлгерова, в: *Български език* 2008/1].
- ⁴⁶ Вж. напр.: Неуморим учен-краевед (по случай 75-годишнината на проф. Николай Ковачев). // *Архив за поселищни проучвания*, 1994, кн. 3–4, с. 180–185 (съавт. С. Симова); Проф. Николай П. Ковачев на 75 години. // *Български език*, XLV, 1995/3, с. 256–259; Проф. Николай Ковачев в българската ономастика. // *Състояние и проблеми на българската ономастика, т. 3. Ономасти и ономастични изследвания*. В. Търново, 1996, с. 93–100; Проф. Моско Москов като ономаст. // *Пак там*, т. 3, с. 129–132; К.ф.н. Драгомир Ганчев Лалчев. // *Пак там*, т. 3, с. 185–186; Проф. Николай Ковачев на 80 години. Предговор към *Биобиблиография на проф. Н. П. Ковачев*, В. Търново, 1999; Библиографска справка за Юбилея (В чест на 80-годишнината на проф. Н. П. Ковачев). // *Състояние и проблеми на българската ономастика*, т. 6, В. Търново, 2006, с. 5–15; *Bibliographie des travaux du professeur Ljudvig Selimski*. // *Балканско езикознание*, XLIII/2–3, БАН, 2004, с. 117–134; **Същото** в: *Състояние и проблеми на българската ономастика*, т. 8, Ун. изд. „Св. св. Кирил и Методий”, В. Търново, 2006, с. 247–270; In memoriam. // *Състояние и проблеми на българската ономастика, т. 7. В памет на проф. Н. П. Ковачев*, В. Търново, 2005, с. 9–14; Приносът

на професор Николай Ковачев и Центъра по българска ономастика при Великотърновския университет за развоя на българската ономастика. // *Восточноукраинский лингвистический сборник. Выпуск десятый*. (отв. ред. Е. С. Отин) Донецкий национальный университет, ТОВ „Юго-Восток“ Донецк, 2006, с. 314–321; Учителят (спомен за Стоян Златев – бивш директор на училището в с. Павел). // *Село Павел* (вж. бел. 45), с. 306–307; Във Великотърновския университет дойдох с огромно желание и много надежди (Интервю с проф. дфн Л. Селимски). // *Проглас*, 2009/2, с. 150–160; Спомен за Учителя (вж. бел. 1); Проф. д.ф.н. Людвиг Селимски на 70 години. Слово за юбиляра. // *Състояние и проблеми на българската ономастика*, т. 11, В. Търново, 2010, с. 27–42.

⁴⁷ Дарение за Великотърновския университет. // В. „Неделник“, бр. 3 от 3–16. 02. 1995, Велико Търново, с. 2; Ден на отворените врати – хроника. // *Проглас*, изд. ВТУ, 2009/1, с. 177–178.

⁴⁸ Приносно проучване на проблемите на българската антропонимия. // *Език и литература*, кн. 5, с. 121–123 (рец. за: Н. Иванова, П. Радева „От А до Я. Имената на българите“); За книгата „Местните имена в Поповско“ и за нейната авторка. // *Списание на Българската академия на науките*, СХХ, 2007, № 2, с. 45–46; Mária Košková a kolektív, *Bulharsko-slovenský slovník I (A–K)*, Slavistický kabinet Slovenskej akadémie vied, Bratislava 2004, 709 s. // *Проглас*, УИ „Св. св. Кирил и Методий“, В. Търново, 2006, XV/2, с. 157–161; Λογος ζνομαστικῆς. // *Проглас*, 2008/2, с. 151–153.

⁴⁹ На хабилитационни трудове и докторски дисертации: 1. Анна Чолева-Димитрова (за ст.н.с. II ст. в Инст. за бълг. език, БАН, 2002), 2. Марияна Парзулова-Баева, Бургаски университет (дисертация на доц. д-р Марияна Христова “Българите и българите в Крим в светлината на езиковата археология”, за присъждане на научната степен „доктор на филологическите науки”) – 2009 г.

⁵⁰ *Състояние и проблеми на българската ономастика*: т. 4, 1999 (съвм. с Н. П. Ковачев); т. 5, 2002; т. 6, 2002; т. 7, 2005; т. 8, 2006; т. 9, 2009; т. 10, 2010 (член на ред. кол.); т. 11, 2010 (отг. редактор).

⁵¹ Н. Ковачев, *Честотно-етимологичен речник на личните имена*, В. Търново, 1995, 620 с.; Н. Ковачев, *Местните имена във Великотърновско*, УИ „Св. св. Кирил и Методий“, В. Търново, 2001, 320 с.; Т. Балкански, К. Цанков, *Местните имена от Пещерското краище*, Изд. ВТУ, 2007, 371 с.; Ц. Константинова, *Топонимията на Казанлъшко*, Изд. ВТУ, 2008, 940 с.; Н. Ковачев, *Местните имена в Дряновско*,

УИ „Св. св. Кирил и Методий“, В. Търново, 2009, 447 с.; Отговорен ред.: Г. Христов, *Местните имена в Ардинско*, В. Търново, 2009, 640 с.; Г. Христов, *Топонимията като отражение на етнорелигиозните процеси в Родопите*, В. Търново, 2010, 146 с.; В. Велев, *Местните имена в Брезнишко*, В. Търново, 2009, 488 с.; В. Велев, *Местните имена в Пернишко*, В. Търново, 2009, 320 с.; Н. Иванова, *Местните имена в Луковитско*, В. Търново, 2009, 405 с.; Н. Ковачев, Р. Ковачева-Цветанова, *Местните имена в Беленско*, В. Търново, 2010, 254 с.; Л. Минева-Ковачева, *Местните имена в Русенско*, В. Търново, 2010, 272 с.; А. Петкова, *Местните имена в Плевенско*, В. Търново, 2010, 264 с.; К. Цанков, *Местните имена в Никополско*, В. Търново, 2010, 280 с.; Н. Бечева, *Местните имена в Ивайловградско*, В. Търново, 2010, 416 с.; Д. Лалчев, *Местните имена в Тополовградско*, В. Търново, 2010, 272 с.; Б. Симеонов, Е. Иванова, *Топонимията на Плисковско-Мадарския регион (Новопазарско)*, В. Търново, 2010, 356 с.; П. Михайлов, *Списъците на населените места като извори за научни изследвания*, Пловдив, 2010, 256 с.; П. Михайлов, *Възпоменателни селищни имена в Пловдивска област*, Пловдив, 2010, 144 с.; Т. Балкански, К. Цанков, *Енциклопедия на българската ономастика*, В. Търново, 2010, 552 с.

С проф. Йежи Русек и проф. Л. Селимски в Ягелонския университет (Краков, 2010 г.)

Доц. д-р Мария Ангелова-Атанасова открива Юбилейната конференция на проф. Л. Селимски (Велико Търново, 2009 г.)

Доц. д-р Мария Ангелова-Атанасова с проф. Л. Селимски, Недялка Иванова, доц. д-р Ст. Йорданов и доц. д-р Анелия Петкова (2010 г.)